

Apibendrinamoji veiklos apžvalga

Šiame leidinyje pateikiami svarbiausi tarptautinio projekto „*Socialinių intervencinių sistemų prekybos žmonėmis aukoms tobulinimas*“ (*Improving Social Intervention Systems for Victims of Trafficking*) pasiekimai. Projektą bendromis pastangomis vykdė Headway Tarptautinio Vystymo Bendrijos (TVB) pagal Europos Sąjungos Europos Bendrijų Iniciatyvą EQUAL. TVB iš šešių Europos šalių (Estijos, Vokietijos, Italijos, Lietuvos, Lenkijos ir Portugalijos) dirbo kartu ilgiau nei dvejus metus įgyvendindamos daugiafunkcinį projektą skirtą parengti priemones ir nustatyti standartus tobulinant ir stiprinant paramą prekybos žmonėmis aukoms bei sukurti prekybos žmonėmis ir jų aukoms teikiamų paslaugų stebėjimo ir kontrolės tinklą vietiniame, nacionaliniame ir europiniame lygmenyje.

Siekdamos nustatytų projekto tikslų įgyvendinimo nacionalinės Vystymo bendrijos dirbo pagal 10 atskirų veiklos sričių. Dauguma šios veiklos pasiekimų yra trumpai apibūdinami šioje publikacijoje.

Prekybos žmonėmis tyrimų palyginamoji analizė

Pirmajame skyriuje nagrinėjami duomenys gauti pagal 1 veiklos sritį „*Prekybos žmonėmis reiškinių apžvalga nacionaliniame lygmenyje*“. Pagal šią veiklos sritį Headway partneriai, iš vienos pusės, atliko tyrimus ir pateikė trumpą apžvalgą apie tyrimų atliktų partnerių šalyse prekybos žmonėmis srityje tipus, ir iš kitos pusės apžvelgė svarbiausius šio reiškinių aspektus atskirose šalyse - Estijoje, Vokietijoje, Italijoje, Lietuvoje, Lenkijoje ir Portugalijoje. Atrinkti 71 tyrimai pateikia reikšmingą studiją apie leidinius partnerių šalyse išleistus per 1999 – 2006 metų laikotarpį apie prekybos žmonėmis formas siekiant išnaudoti asmenis sekso sektoriuje, darbo rinkoje, elgetaujant, užsakinėjant nuotakas paštu, vykdant kitokią nelegalią veiklą (pvz., vagiant ar atliekant kitokius smulkius nusikaltimus, prekiaujant narkotikais), parduodant organus transplantacijai, bei vykdant neteisėtą tarptautinį įvaikinimą.

Bendras nagrinėtų leidinių skaičius kiekvienoje šalyje yra skirtingas, priklausomai nuo skirtingų nacionalinių aspektų, tokių, kaip atskiros šalies vaidmuo dalyvaujant prekybos žmonėmis scenarijuje; kovos su prekyba žmonėmis suvokimas ir vietinių, regioninių ar nacionalinių institucijų, vyriausybių bei privataus sektoriaus įsipareigojimai sprendžiant šias problemas; mokslininkų dėmesys prekybos žmonėmis klausimams; visuomenės supratimo lygis ir dominuojanti visuomenės nuomonė apie šį reiškinį; atitinkamų teisės aktų draudžiančių prekybą žmonėmis įgyvendinimas ar jų stoka; plačiai taikomų paramos schemų prekybos žmonėmis aukoms veikimas ar jų stoka; finansinių išteklių kiekis skiriamas moksliniams šios srities tyrimams; tinkamų ir kokybiškų metodinių priemonių

stoka tiriant atskiras prekybos žmonėmis formas; turimų duomenų patikimumas; ribotas biudžetas ir žmonių ištekliai šiai veiklai vykdyti kai kuriose tarptautinėse vystymo bendrijose.

Pateikti duomenys per nagrinėjamą laikotarpį aiškiai pabrėžia nuolat augantį domėjimąsi prekybos žmonėmis klausimais visose partnerių šalyse. Faktiškai bendras leidinių skaičius išleistas 2005 metais buvo septynis kartus didesnis nei 2000. Atrinkta literatūra iš esmės buvo susijusi su prekyba žmonėmis siekiant juos išnaudoti sekso srityje. Daugumoje peržiūrėtų darbų buvo faktiškai aprašytos prekybos žmonėmis verbavimo, transportavimo ir išnaudojimo sistemos veikiančios pradedant nuo kilmės šalies iki galutinės pristatymo vietos, pateikiant ir kai kurias detales apie asmeninius bei socialinius aspektus ir aukų patirtį. Verbavimo kanalai ir metodai metų bėgyje keitėsi. Šiuo metu moterys gabenamos į sekso vergiją yra paprastai verbuojamas asmens, kuriuo jos pasitiki, arba pačios tiesiogiai kreipiasi į agentą kelionių ar įdarbinimo agentūroje. Moterims paprastai žadamas geras darbas užsienio šalyje, kaip padavėjos, darbininkės gamykloje, barmenės, slaugytojos, vaikų auklės ar šokėjos. Pastaruoju metu žymiai dažniau nei anksčiau joms yra taip pat ir atvirai siūloma dirbti prostitutėmis, striptizo šėjomis, telefoninėmis mergaitėmis ir pan., bet jos nėra tinkamai informuojamos apie tikrąsias darbo ir gyvenimo sąlygas, kurios jų laukia (pvz., prievartavimas, išnaudojimas, laisvės apribojimas ir kt.) Per pastaruosius keletą metų prekybos žmonėmis „agentai“ pradėjo kurti taip vadinamas „sutartines“ išnaudojimo formas siekdami įgyti didesnę aukų pasitikėjimą ir jų „ištikimybę“.

Tik kelios studijos buvo atliktos tiriant prekybos žmonėmis reiškinį siekiant išnaudoti asmenis darbo rinkoje, elgetaujant, vykdant kitokią nelegalią veiklą (pvz., smulkius nusikaltimus ar prekiaujant narkotikais), parduodant organus transplantacijai, bei vykdant neteisėtą tarptautinį įvaikinimą. Tokie tyrimai parodė, kad būtina atidžiau nagrinėti ryšius tarp migracijos politikų, išnaudojimo darbe ir prekybos žmonėmis. Mokslininkai ginčijasi, kad didėjantis daugelio darbo rinkos sektorių dereguliacija ir informalizavimas skatina migrantų pažeidžiamumą, kurie lengvai tampa vienkartiniais, pigiais ir smarkiai išnaudojamais darbininkais. Tokiu būdu politikos, kurios grindžiamos lengvai prieinamomis teisėtomis ir saugiomis migracijos schemomis, griežtais darbo standartais ir valdomomis migracijos programomis yra ypatingai svarbios siekiant užkirsti kelią žmonių išnaudojimui ir prekybai žmonėmis, tiek oficialiajame, tiek ir neoficialiajame sektoriuje. Pagal šiuos tyrimus matyti, kad ribojamos migracijos politikos faktiškai veikia darbo rinką bei migrantų (priverstinių ir ne) darbo ir gyvenimo sąlygas, o jie juk savo darbu prisideda prie juos priimančių šalių ekonomikos augimo.

Daugeliu atvejų, atrinkti tyrimai buvo daugiau aprašomojo pobūdžio ir retai kada nagrinėjo atskirus prekybos žmonėmis aspektus dekonstrukciniu požiūriu vertinant ideologinius, kultūrinius ir politinius metodus taikomus šiam reiškiniiui analizuoti. Faktiškai skirtingi to paties reiškinio vertinimo būdai ir konceptualizmas gali sukurti įvairius metodus duomenims rinkti, apdoroti ir analizuoti, tuo dažnai tik pakenkiant supratimui apie prekybą žmonėmis.

Teisiniai aspektai: prekiautojų žmonėmis patraukimas baudžiamojon atsakomybėn ir nukentėjusiųjų apsauga

Antrajame skyriuje nagrinėjama svarbiausia informacija sukaupta įgyvendinant 2 veiklos sritį "Surinkti Nacionalinius teisės aktus reglamentuojančius atsakomybę už prekybą žmonėmis ir atitinkamas nuostatas taikomas partnerių šalyse", kurios metu bendrijos rinko ir analizavo teisės aktus skirtus kovai su prekyba žmonėmis, siekdamas nustatyti jų stipriausias puses ir trūkumus egzistuojančioje nacionalinėje teisinėje struktūroje ir galimybes padėti prekybos žmonėmis aukoms bei kovoti su prekybos žmonėmis reiškiniu apskritai. Atsižvelgiant į tai, kad dauguma išaiškintų prekybos žmonėmis atvejų yra vykdomi seksualinio išnaudojimo tikslais, ir kad tokie atvejai gali būti painiojami su „paprasciausia“ prostitucija, buvo susitarta vertinti taip pat ir teises nuostatas dėl prostitucijos.

Analizė parodė, kad partnerių šalyse situacija yra visiškai skirtinga. Kai kuriose šalyse prekyba žmonėmis laikoma ypatingu nusikaltimu, o kitose ji baudžiama taikant kitokias teises nuostatas (pvz., išnaudojimas prostitucijos tikslais, vergija ir kt.). Be to, ne visuose nacionaliniuose teisės aktuose prekyba žmonėmis visų rūšių išnaudojimo tikslais yra baudžiama, kaip tai numato Palermo Protokolas. Kai kurios šalys į savo baudžiamuosius kodeksus yra įtraukusios tik prekybą žmonėmis seksualinio išnaudojimo tikslais, arba taiko atskiras teises nuostatas skirtas prekybai žmonėmis seksualinio išnaudojimo tikslais, darbo rinkos ar organų transplantavimo srityse. Egzistuoja didžiuliai skirtumai ir trumpalaikių leidimų gyventi šalyje išdavimo atžvilgiu, leidžiančių aukoms legaliai gyventi savo išvykimo paskirties šalyje ir naudotis pilietinėmis, socialinėmis ir žmogaus teisėmis. Šiuo metu tik Vokietijos, Lenkijos, Portugalijos ir Italijos įstatymai suteikia trumpalaikius leidimus gyventi šalyje neteisėtai atvežtiems žmonėms, bet tokie leidimai šiose šalyse, išskyrus Italiją, yra sąlygojami išpareigojimo bendradarbiauti su šalies kompetentingomis institucijomis ir, galiausiai, liudyti teisme. Įvairios trukmės apsisprendimo laikotarpis yra numatytas Lenkijoje (du mėnesiai), Vokietijoje (vienas mėnuo), o netrukus bus numatytas ir Portugalijoje (iki dviejų mėnesių); Italijoje egzistuoja neoficialus apsisprendimo laikotarpis atsiradęs įstatymais reglamentuotu NVO/vietos valdžios institucijų ir teisėsaugos agentūrų bendradarbiavimo dėka, kai tuo tarpu likusiose partnerių šalyse toks apsisprendimo laikotarpis nėra numatytas.

Be Portugalijos, kuri šiuo metu svarsto galimybę teikti apsaugą buitinio smurto aukoms (faktiškai prieglobstį ir darbuotojų skatinimą tobulinti profesinius ir socialinius įgūdžius), o taip pat ir prekybos žmonėmis aukoms – kitose šalyse taikomos paramos priemonės skirtos konkrečiai prekybos žmonėmis aukoms, nors gal ir ne visada pagal gerai struktūriškai organizuotas schemas. Platus apsaugos spektras ir pagalbos priemonės apima nakvynės namus, psichologinę pagalbą, sveikatos priežiūros paslaugas, teisinę konsultavimą ir pagalbą, švietimą, profesinį orientavimą ir mokymą, bei pagalbą įsitvirtinant darbo rinkoje. Tokias paslaugas dažniausiai teikia specializuotos NVO ir/arba vietos valdžios institucijos, kurioms prekybos žmonėmis aukos yra nukreipiamos, ypač Vokietijoje, Italijoje ir Lenkijoje.

Galimybė gauti kokią nors kompensaciją prekybos žmonėmis aukoms yra labai aktuali ir probleminė sritis. Netgi jei daugumoje šalių aukos turi teisę į kompensaciją, praktiškai jos negali atitikti visų joms keliamų reikalavimų. Kalbant apie konfiskuotą prekiautojų žmonėmis turta, tik Italijoje areštuotos pajamos ir turtas yra perduodami atskiram fondui skirtam įstatymu numatytoms priemonėms prieš prekybą žmonėmis remti. Kalbant apie prevenciją galima pasakyti, kad visos šalys įgyvendina *ad hoc* programas ar taiko specialias priemones remti kampanijas skirtas visuomei informuoti, karštas telefono linijas, vykdyti stebėjimą, rinkti statistinius duomenis, rengti švietimo programas, tarptautinius susitikimus, veiksmų vykdymo mokslinius tyrimus, plataus spektro mokymus dalyvaujant įvairiems specialistams (teisėsaugos institucijų atstovams, prokurorams, socialiniams darbuotojams, žurnalistams, sveiktaos priežiūros specialistams, mokytojams ir kt.)

Gerosios praktikos pavyzdžių iliustracija

Trečiajame skyriuje pateikiame 31 gerosios praktikos pavyzdį prekybos žmonėmis aukų apsaugos srityje ir vykdant prevencinę veiklą siekiant užkirsti kelią prekybai žmonėmis visose šešiose partnerių šalyse. Veikla buvo vykdoma pagal 3 veiklos sritį „*Keitimasis gerosios praktikos patirtimi siekiant padėti prekybos žmonėmis aukoms*“. Šio darbo tikslas buvo ir yra skatinti šioje srityje dirbančius specialistus keistis gerąja patirtimi ir dalintis metodinėmis priemonėmis bei pasiekimais kovojant su prekybos žmonėmis agentūromis, teikiant paramą, šalinant kliūtis, ir pasitinkant iššūkius kasdieninėje veikloje dirbant su prekybos žmonėmis aukomis.

Gerosios praktikos pavyzdžiai buvo atrinkti pagal partnerių sukurta bendrą apibrėžimą: „geroji praktika turi būti pažangi patirtis prekybos žmonėmis prevencijos srityje bei teikiant apsaugą prekybos žmonėmis aukoms. Geroji praktika nėra pastovi sąvoka - tai praktinis pavyzdys, kuris gali suteikti naudingos patirties, iš kurios galima pasimokyti, kuri skatintų keistis idėjomis ir atsiliepimais bei motyvuotą savarankiškai mąstyti.“ Remdamiesi nustatytais kriterijais projekto partneriai atrinko ir suskirstė pagal atskiras kategorijas įvairias veiklos sritis pagal tris pagrindines sferas: socialinė intervencija apimanti prevencinę ir paramos veiklas, socialinė ekonominė aprėptis ir profesinis tobulėjimas. Reikėtų pastebėti, kad šios sritys yra tarpusavyje glaudžiai susijusios ir papildo viena kitą. Todėl dauguma čia nagrinėjamų praktikos pavyzdžių patenka į daugiau nei vieną kategoriją.

Praktinė veikla apibūdinama pagal specialiai parengtą schemą, kuri naudojama kaip darbo priemonė pateikiant šias veiklos charakteristikas: geografinė intervencijos sritis; tikslinė grupė; tikslai ir uždaviniai; atlikta veikla; darbo metodai ir naudojamos priemonės; reikalingi išteklių ir lėšos; pasiekti rezultatai; sukaupta mokymosi patirtis; perteikimo galimumas; nustatytos veiklos gairės ir pagrindinės kryptys; bei kontaktiniai duomenys apie paslaugų teikėjus. Ir galiausiai, prieš pristatant patirtį pateikiama trumpa analizė apie sukaupią informaciją atskleidžiančią pagrindines kryptis visose trijose intervencijos kategorijose, stipriąsias ir silpnąsias patirties puses, bei potencialias kliūtis joms įgyvendinti kitose geografinėse zonose.

Nuo duomenų rinkimo iki monitoringo

Ketvirtajame skyriuje pateikiami svarbiausi pasiekimai pagal 4 veiklos sritį „Reiškinio monitoringo modelio sukūrimas“. *Headway* partneriai surinko informaciją apie monitoringo sistemas (išsamias ar dalines, ar bent jau apie duomenų šaltinius) prekybos žmonėmis srityje ir egzistuojančias paramos schemas savo ir kitose pasirinktose šalyse, kad galėtų parengti rekomendacijas išnagrinėtoms sistemoms gerinti ir kaip tokia monitoringo sistema galėtų būti įdiegta (jei tokios dar nėra).

Visos šalys kuria mechanizmus ir priemones prekybos žmonėmis aukoms padėti, tačiau visiškai skirtingai ir per skirtingas schemas, kurios iš esmės veikia nacionaliniame lygmenyje, nors Italijos, Portugalijos ir Vokietijos atveju jos taikomos tiek nacionaliniame, tiek vietiniame lygmenyje. Daugumoje atveju paslaugų teikėjais yra NVO (įskaitant ir religines organizacijas) ir valstybinės institucijos (centrinė valstybės administracija ir regioninės bei vietos valdžios institucijos), ir veikia pagal nustatytą teisinę struktūrą, išskyrus Lietuvą ir Portugaliją. Netgi tuo atveju, kai kreipiamas dėmesys į įvairias eksploatavimo formas (pvz., darbo, elgetavimo ir priverstinių vedybų; elgetavimo ir prekybos vaikais, bei kt.) dominuojanti prekybos žmonėmis forma yra seksualinio išnaudojimo tikslais.

Sukauptos informacijos lyginamoji analizė pagal paramos schemas leido išnagrinėti ir palyginti egzistuojančias monitoringo sistemas pasirinktose šalyse siekiant aprašyti ir pakomentuoti svarbiausius klausimus ir suformuluoti operatyvinius pasiūlymus sprendžiant aktualias problemas kritinėse srityse. Analizės pradžioje atkreipiamas dėmesys į būtinybę aiškiai atskirti informavimo ir monitoringo sistemas. Pirmuoju atveju būtina susitarti dėl informacijos apie šį reiškinį kaupimą ir laikymą, intervencijas ir politikas, jų turinį ir pažangą; antruoju atveju reikia sukurti duomenų analizės procesus, kurie reikalauja įvairių rodiklių grupių sukūrimo. Tai startinė priemonė intervencijai ir politikai vertinti bei informuoti politikos tinklus apie jų eigą. Faktiškai dauguma išanalizuotų sistemų yra labiau panašios į informacines nei į monitoringo sistemas.

Pastebėtas didelis skirtumas tarp atskirų šalių pagal klausimus ir taikomus rodiklius, nors visos išnagrinėtos sistemos renka duomenis apie prekybą žmonėmis ir jos aukas. Čia, žinoma, atsispindi vietinių ir/arba nacionalinių paramos aukoms sistemų buvimas visose dalyvaujančiose šalyse. Tačiau sukaupta informacija nėra nei vienuose, nei pakankamai nuosekliai apdorota, kad galima būtų nustatyti specifinius rodiklius ir rengti reguliarius pranešimus. Ir priešingai, informacijos apie nusikalstamas organizacijas nėra, arba ji nerenkama nei vienoje iš nagrinėtų šalių. Lyginamoji analizė aiškiai parodė, kad daugumoje šalių duomenų apie prekybą žmonėmis yra, tačiau jie yra arba tik renkami ir apdorojami neformaliai, arba jie oficialiai kaupiami, bet neapdorojami ir visai neanalizuojami.

Šis vertinimas dar kartą pabrėžė ypatingą analitinių priemonių kūrimo ir keitimosi svarbą siekiant sukurti veiksmingą monitoringo sistemą. Siekiant pagrįsti šį teiginį, *Headway* partneriai išvardijo pagrindinius elementus, kurie turėtų sudaryti monitoringo sistemą, pateikdami konkrečių rodiklių pavyzdžius (turinio rodikliai, procesų rodikliai, rezultatų ir

pasiekimų rodikliai, poveikio rodikliai, veiksmingumo rodikliai), į kuriuos būtina atsižvelgti. Galiausiai, pateikiamas pasiūlymas sukurti ir įdiegti Europos monitoringo modelį prekybos žmonėmis reiškiniui stebėti ir kontroliuoti.

Headway duomenų bazė internete

Penktajame skyriuje pateikiamos pagrindinės Headway duomenų bazės funkcijų charakteristikos. Headway duomenų bazė yra svarbiausias rezultats pagal 5 veiklos sritį „Sukurti modelį organizacijoms ir paslaugoms registruoti bei paskirstyti“ ir pagal 6 veiklos sritį „Tarpnacionalinė duomenų bazė internete apie teikiamas paslaugas prekybos žmonėmis aukoms“. Headway duomenų bazė yra tarpnacionalinė duomenų bazė apie organizacijas ir institucijas dirbančias prekybos žmonėmis srityje ir yra skirta padėti užmegzti ryšius tarp tokių institucijų ar kitų suinteresuotų organų. Šios duomenų bazės pagrindiniai tikslai yra šie:

- padėti greitai surasti ir užmegzti ryšį tarp institucijų ir organizacijų veikiančių kovos su prekyba žmonėmis sektoriuje:
  1. įvairiose Europos Sąjungos valstybėse bei trečiojoje šalyse;
  2. tarp įvairių organizacijų (NVO, vietos valdžios institucijų, centrinės valdžios institucijų, universitetų ir kt.);
  3. dirbančių su įvairiomis prekybos žmonėmis formomis (seksualinis išnaudojimas, priverstinis darbas, elgetavimas, nelegali veikla, kontrabandinė prekyba organais, nelegalus tarptautinis įvaikinimas, nuotakos pagal užsakymą);
  4. sprendžiant įvairių tikslinių grupių problemas (mažamečiai berniukai ir mergaitės, vyrai, moterys, transeksualai, bendruomenės, socialiniai ir sveikatos priežiūros darbuotojai, švietimo darbuotojai, mokytojai, teisėtvakos pareigūnai ir teismo institucijų personalas);
  5. įvairios veiklos vykdymas (pvz., žemiausios grandies paslaugos, paramos teikimas, moksliniai tyrimai, mokymas, projektų planavimas ir valdymas, bei kt.).
- Padėti keistis informacija apie veikiančias organizacijas, vykdomus projektus ir kitą veiklą nukreiptą prieš prekybą žmonėmis;
- Padėti kurti tinklus ir plėsti bendradarbiavimą tarp atskirų organizacijų kovojant su prekyba žmonėmis.

Svarbiausios veiklos vykdomos kovos su prekyba žmonėmis srityje yra šios: pagalba, prevencija, tinklų kūrimas, partnerystė, gynimas, moksliniai tyrimai ir žiniasklaida. Tikimasi, kad duomenų bazė padės sustiprinti ir palengvinti šios veiklos vykdymą.

Headway duomenų bazėje skelbiama informacija yra vieša ir vartotojams nereikia naudotis slaptažodžiais ar kitomis prieigą ribojančiomis priemonėmis. Vartotojai gali laisvai naršyti Headway duomenų bazėje pagal tokius kriterijus: pagal šalis, pagal išnaudojimo formas, veiklos rūšis ir tikslus. Be to, jie gali naršyti duomenų bazę pagal reikšminius žodžius (raktąžodžius). Naršytojams bus pateikiamas organizacijų sąrašas pagal pasirinktą paieškos kriterijų, lokaciją ir teisinį statusą. Pasirinkti norimą organizaciją galima paspaudus

jos pavadinimą ir pasiekti norimos organizacijos informacinį puslapį su pilna informacija apie ją (pvz., kontaktiniai duomenys, vykdomos veiklos aprašymas, tikslinės grupės pagal veiklos sritis, tinklai, kuriems ši organizacija priklauso).

Projekto vertinimas

Šeštajame skyriuje pateikiami svarbiausi rezultatai gauti vertinant projektą, kurį atliko išoriniai profesionalūs vertintojai, specialiai pasamdyti šiam vertinimui atlikti ir nustatyti Headway projekto aktualumą, veiksmingumą ir tęstinumą (*Veiklos sritis 10 "Išorinis ir vidinis vertinimas"*¹). Projektas buvo įvertintas kaip aktualus, kadangi jis atitiko partnerių nustatytus poreikius. Projekto partneriai įgyvendindami veiklas labai prisidėjo tobulinant priemones skirtas padėti prekybos žmonėms aukoms ir nukreipti politikas į kovą su prekyba žmonėmis. Headway projektą galima laikyti teigiamu bandymu surinkti, išanalizuoti ir susisteminti įvairiausias priemones ir praktiką sukurta ir taikomą tiek nacionaliniame, tiek ir Europiniame lygmenyje kovojant su prekybos žmonėmis reiškiniu. Be to, pasitaikiusios kliūtys ir priimti sprendimai taip pat gali būti labai svarbūs ir reikšmingi apjungiant patirtį ir praktiką bei žinias įvairiais prekybos žmonėmis reiškinių aspektais.

Ir ypač Headway projektas gali būti laikomas veiksmingu, nes buvo pasiekti trys pagrindiniai rezultatai. Pirma, geroji praktika kovos su prekyba žmonėmis srityje buvo įgyvendinta ir pasidalinta. Antra, buvo pateiktas pasiūlymas kaip sukurti monitoringo sistemą, kuria ateityje galėtų pasinaudoti politikos formuotojai norėdami sukurti visaapimančią ir nuolat veikiančią monitoringo ir vertinimo sistemą, apimančią įvairius prekybos žmonėmis aspektus. Trečia, buvo sukurta duomenų bazė apie teikiamas paslaugas prekybos žmonėms aukoms daugumoje Europos valstybių ir trečiojoje šalyje. Tai novatoriška priemonė, kuri galėtų labai prisidėti prie egzistuojančių sistemų tobulinimo ir visaapimančių tarpnacionalinių politikų sukūrimo siekiant padėti prekybos žmonėms aukoms. Laikas parodys, ar partneriams pavyko sukurti tinkamas sąlygas nuolatiniam Vystymo Bendrijų sukurtų priemonių taikymui.

Ir galiausiai, prieduose pateikiami nacionalinių Vystymo Bendrijų aprašymai ir jų kontaktiniai duomenys.

---

¹ 10 veiklos sritis apima ir TCA (Transnational Cooperation Agreements – Tarpnacionalinių bendradarbiavimo sutračių) sekretoriata. *Headway projekto rėmuose - Tobulinti intervencines sistemas prekybos žmonėms aukoms* – buvo vykdomos ir šios veiklos: Tarpnacionaliniai susitikimai ir konferencijos (*pagal 7 veiklos sritį*); Leidiniai ir jų sklaida (*pagal 8 veiklos sritį*); Žmogiškųjų išteklių atranka tarpvalstybiniais mainais mokymo veiklai vykdyti Portugalijoje (*pagal 9 veiklos sritį*).